

COMENTARII

Titlul *Numerii* traduce cuvântul grec Ἀριθμού..., menținut în lat. de Tertulin și impus în toate tălmăcările următoare în diferite limbi, prin faptul că el nu înseamnă numai 'cifră', 'număr', ci și 'numărătoare', 'recensămînt', exprimînd o parte importantă a acestei cărți, „numărătoarele“ din cap. 1 și 3 și, către sfîrșit, 25, 19–26, 65. Diferite școli teologice o numesc în general „A patra carte a lui Moise“, considerată ca făcînd parte din ansamblul Pentateuhului; *Bemidbar* (în desert), titlul ebr., este desigur mai complet și, într-un fel mai nimerit, *Numerii* împărțindu-se în trei părți: la Sinai (1, 1–10, 10) în pustietate (10, 11–21, 35) și în șesurile Moabului (22, 1–36, 13), care toate converg spre un loc material și totodată spiritual: desertul ca o încercare și ca o experiență de purificare pentru Țara Făgăduiniei, în care Cadeș-Barne, locul unde, aproape de capătul rătăcirilor, mulțimea israeliților s-a răscusat, voind să facă întoarsă cale, reprezentă momentul de maxim tragicism. În tipicul Bisericii Ortodoxe, au intrat puține fragmente din această carte. Astfel, Nm. 8, 16–17 se citește la Sărbătoarea Întîmpinării Domnului (2 februarie) și Nm. 24, 2–3; 5–9; 17–18, la 'Ceasurile' din ajunul Crăciunului (24 decembrie).

CAP 1

[1] Formula „Domnul i-a spus/grăit/zis lui Moise...“ implică faptul că scribii sacerdotali în totalitatea lor erau conștienți că redactează 'cuvântul lui Dumnezeu'.

Data fixată în verset indică o lună după înălțarea cortului; cf. Ieș. 40,17. Pentru denumirea locașului, versiunile biblice folosesc mai mulți termeni, ca de ex. 'cortul sfînt', 'al (re)uniunii', 'adunări'. Ca și BB, noi preferăm versiunea greacă.

[2] Scopul recensămîntului a fost să se știe capacitatea de luptă a oștirii lui Israel și să se stabilească o organizație militară după regulile artei strategice.

[5–19] Seminjile sunt înșiruite conform ordinei obișnuite (cf. Ieș. I, 1–4). Lista notabililor arată că Israel în vremea aceea constituia o comunitate ierarhizată. Cei chemați nu sunt slujbași temporari, ci oameni de mare vază, cu un rol activ în organizarea și conducerea triburilor.

Există în *Numerii*, ca și în alte părți din *Vechiul Testament*, o adevarată voluptate a numerelor și a genealogiilor, demonstrată, printre altele, și de frecvența repetițiilor de acest gen. Modelul apare și în literatura română. Este notabilă încercarea lui Dosoftei de a ne oferi o genealogie poetizată a domnilor Moldovei, de la Dragoș-vodă, din secolul al XIV-lea, pînă în secolul al XVII-lea: [Domnii Țării Moldovei]: „Să fiți săi, Sas-vodă și Bogdan-vodă / Cu doamna lui Maria, lăsînd bună rodă / Pre Fedor Bogdanovici, Lațco să numește, / Cu doamna sa, cu Ana, de să pomenește. / Pătrău-vodă pre urmă-i purceasă pre viță, / Carele-i zic Mușatin, în bună priință. /

Stătut-au după aceasta luminată rodă / Țării stăpîn Moldovei domnul Roman-vodă. / Acest Roman să scrie-ntr-a țării urice / Mare samodărvave și-n bună ferice, / C-au stăpînitu-ș țara din plai pănă-n Mare. / Ș-ai lăsatu-ș în scaun fiu și ca mai tare, / Ce ș-ai născut din doamna, din Anastasia, / Pre cel Bun Alexandru-n trai cu fericia...“ (Dosoftei, Opere I, ed. Ursu, 1978, p. 4). Pe modelul biblic din poemă lui Dosoftei se suprapune acela al vechilor anale românești, contaminate de retorismul celor bizantine (Manasses).

[20–46] Rezultatul recensămîntului este considerat de majoritatea cercetătorilor prea mare față de numărul populației care ar fi existat atunci.

Dan Constantinescu s-a ocupat de aceste cifre, situîndu-le în domeniul cabalisticei: înmulțind divizat (fiecare cifră în parte, – 0 – nu se cuprinde în calcul) pe 603.550, ajungem la cifra 450. Adunînd conform procedurii cabalistice pe 4 cu 5, obținem 9. De asemenea adunînd cifrele, rezultatul e $19 = 1 \times 9 = 9$; și $1 + 9 = 10$.

Nouă este cifra omului desăvîrșit, care în puritatea lui nu poate fi clătinat, nici ispitit să grăească, fiindcă stăruie mereu în preajma lui, Adonai, al zecelelor nume al lui Iahve, reprezentat prin 0. Indiferent cu ce număr ar fi multiplicat sau potențat, el rămîne în substanță lui același: $2 \times 9 = 18 = 1 + 8 = 9$; $3 \times 9 = 27 = 2 + 7 = 9$; $5 \times 9 = 45 = 4 + 5 = 9$; $6 \times 9 = 54 = 5 + 4 = 9$ etc. Cu alte cifre, lucrul acesta nu se întîmplă: $8 \times 2 = 16 = 1 + 6 = 7$; $8 \times 3 = 24 = 2 + 4 = 6$; $7 \times 3 = 21 = 2 + 1 = 3$ etc. Prin urmare Moise ar fi întruchipat cifra 9; el a putut sta de vorbă cu Iahve fără ca acesta să-i dăuneze.

În legătură cu un domeniu fascinant, cum este acela al simbolismului cifrelor, Isidor scrie: (*Etymologiae*) RATIO NUMERORUM CONTEMNENDA NON EST. IN MULTIS ENIM SANCTARUM SCRIPTURARUM LOCIS QUANTUM MINISTERIUM HABENT ELUCET. NON ENIM FRUSTRĀ IN LAUDIBUS DEI DICTUM EST: OMNIA IN MENSURA ET NUMERO ET PONDERE FECISTI. „Omnia in mensura et numero...“ este un citat din înțelepciunea lui Solomon XI, 20: „Ci toate le-a rînduit cu măsură, cu număr și cu cumpăna“.

KRINGS demonstrează că acest verset e temeiul ordinei medievale. Simbolica numerelor atât de importantă în antichitate, de la Pitagora la Cicero, îl preocupă și pe Fericul Augustin. De exemplu: Sfîntul Petru a pescuit 153 de pești (Ioan XXI, 11). Ce înseamnă această cifră? Este mai întîi adunarea cifrelor de la 1 la 17. 17 se compune din 10 – cele 10 porunci – și 7 – simbolul sfîntului Duh.

Cei 153 de pești săi – prin urmare – credincioșii care împlinesc legea nu din frică, ci din dragoste. Dar 53 mai poate fi și 50 și 3.

Ce este 50? 40 + 10 adică 10 plenitudo sapientiae – obținut din 7, care e și cifra creației și 3 – treimea. 4 sunt evangeliile, dar și vînturile, anotimpurile. 40 este biserică temporară, 50 este biserică viitoare, căci se adaugă la 40 – 10 – cifra recompensării. 10 se compune din 1+2+3+4, de aceea este cifra completă. 1 este Dumnezeu – 2, cele două naturi ale lui Hristos, 3, trinitatea și dimensiunile timpului, 4, după cum am spus, evangheliiile, dar și cele 4 fețe ale heruvimilor și aşa mai departe.

Cifra 33 a fost sfîntită prin anii vieții Mântuitorului aici. 33 de capete are tratatul lui Augustin *Contra Faustum manichaeum* ca și *Institutiones* ale lui Cassiodor, 33 de particule "Pantheonul" lui Gottfried von Viterbo (sec. XII), 33 de capitoile scrisoarea lui Dante către Cangrande, în care își explică opera, 33 de strofe un poem al lui Endelechius, o "Laudă" a Veronei (sec. IX), o poezie a lui Walahfrid Strabo (sec. 9); în *Testamentul* lui Villon, numele lui Hristos apare în strofele 3 și 33.

Trecem peste foarte răspîndita preferință pentru cifra 22 – cele 22 de cărți ale *Vechiului Testament* după Ieronim, cele dăouăzeci și două de virtuști ale lui Isus, dar și cele 22 de litere ale alfabetului ebraic-, și amintim că mulți autori își scriau operele în două capitoare sau două cărți noiind că au luat exemplu de la cei doi bănuți ai văduvei (Luca, XXI, 2). Ermenerich von Ellwangen scrie viața unui sfînt în 10 capitoare, fiindcă acesta a păzit cele 10 porunci; Otfrid își împarte o cîntare evangelică în 5 cărți, pentru curățirea celor 5 simțuri, în sfîrșit *Divina Comedie* are 100 de cînturi $33 + 33 + 33 + 1$, numărul aici, cum ne spune CURTIUS, nu este schelărie exterioră, ci simbol al ordinei cosmice. Prin angrame, s-au făcut din *Ave Maria*, salutul angelic, 1200 de imnuri pentru Maica Domnului; celebru este și versul lui BERNARD VON BANHUYSEN: TOT TIBI SUNT DATES, VIRGO, QUOT SIDERA CAELO poate fi refăcut și transcris în 1022 de versiuni; 1022 era numărul astrelor cunoscute pe atunci.

[47–53] Leviții nu sunt inclusi în recensămîntul general. Ei sunt considerați aparte, au drepturi sacerdotale. Aaron, urmașul lui Levi, aparținea acestei seminții.

CAP 2

[1–34] Această bogătie de urmași a fost promisă de Domnul părinților lui Israel (cf. Fac. 13, 16; 28, 14). Ordinea trupelor la plecare și popas urmează un protocol tradițional. Cortul principal e plasat în mijlocul taberei ca în campaniile faraonului Ramses II. Dar așezarea levîților în jurul acestui cort evocă dubla centură militară și religioasă a bastioanelor construite de Roboam, ca și sălașele levîților din jurul Ierusalimului.

Vechile tradiții elohiste situația cortul undeva izolat de tabără și la distanță, pentru a marca sacrilitatea inaccesibilă. Acest element s-a păstrat prin faptul că locul sacru a fost înconjurat de vegheia levîților.

CAP 3

[3–4] Actul de profanare de care s-au făcut vinovați Nadab și Abiu, acel „foc străin” (profan, comun, împotriva legii), a constat în folosirea unor cădelește proprii și nu a instrumentului de cult al sanctuarului, tămuirea în afară de timpul jertfei de dimineață și de seară și, mai ales, alimentarea căjuilor cu alt foc decât acela sfînt la altă.

[3–29] Genealogiile biblice se constituie în model stilistic pentru mulți scriitori, vechi sau moderni. Poate fi citată, în acest sens, printre alte exemple, impresionanta nuvelă a lui Al. Ivasiuc, *Corn de vînătoare*: „După Drag a venit fiul său Giulea și după aceasta Miroslav care s-a preoțit și după aceea un alt Giulea și din el s-a tras neamul Pop, de pe ulja popilor, și neamul Lazar și neamul lui Ivașcu, din Ion, care s-a înrudit cu oamenii de frunte de pe malul Tisei și de pe Iza, pînă la fuga din Săliște, și Iusco din Dragomirești și în Apșa cu neamul Mihalca, de sub pădure, cel mai puternic dintre toate pentru că nu se înmulțea. Drag a fost mare cneaz pe Mara și așa a fost fiul său Giulea, întemeietorul Giuleștilor, și vasalii lor erau la Sugatag și la Desești“ (p. 5). Înșirarea numelor, cătate și pentru sonoritatea și atmosfera arhaică pe care o răspîndesc, cu precizarea minuțioasă a înrudirilor și ierarhizărilor, comunică în mod evident cu bogatetele enumerări ritualice din *Numerii*, introducând în proza scriitorului român o undă mitică într-o genealogie falsă istorică.

[5–10] Altă dată serviciile inferioare ale cultului, ca tăiatul lemnelor sau căratul apei, erau îndeplinite de prizonieri de război sau de sclavi, în general necircumciși. „Pingătorul” apare în unele versiuni ca acela ce este străin de tribul levîților.

[12] Faptul că dintre toate semințile tocmai levîții au fost aleși, s-ar datora, după unii exegeti, atitudinii acestora cu prilejul înfierei „vițelului de aur” (cf. Ieș. 32, 26–29), cînd Moise a pronunțat faimoasa lui somație: „Cine este de partea Domnului să vină lîngă mine“, și toți levîții, fără excepție, i-au dat ascultare.

[17–39] Informațiile din 1,50 și 3,8 sunt amplificate. Diferitele munci săvîrșite de levîți la montarea, demontarea și transportul tabernacolului nu sunt o degradare, ci au un caracter sacru, continuarea serviciului divin pe care doar preoții consacrați au îngăduință să o facă.

[41–51] Diferențele dintre numărători se datorează unor modalități diferite de calcul. Pentru cei 273 întîi născuți s-a prevăzut acea greutate ridicată la rangul de „sfîntă”, căreia nu i s-a putut fixa cu exactitate ponderea.

CAP 4

[2–3] Limita superioară de slujire la Cort a rămas în decursul timpului neschimbătă: 50 de ani; cea inferioară, pe vremea lui David, de 30 de ani, a fost redusă la 25 și chiar 20, dovedindu-se că slujba la tabernacol cerea mai multe persoane.

Chivotul, din cauza sfînteniei sale deosebite, era protejat prin trei învelitori, ca de altfel și masa pînilor, în timp ce sfesnicul și jertfelnicele nu au decît două.

[16] Untdelemnul din sfesnicul care trebuia să ardă tot timpul, (cf. Ieș. 27, 20–21) era stors din măslini și deosebit de curat; mirul era destinat consacrației preoților (cf. Ieș. 30, 31–32).

[20] Se cunoaște cazul unui levit, Uza, care la transportul chivotului la Ierusalim și-a întins mîinile să-l sprînjene, cînd era să se răstoarne; el a fost pe loc fulgerat.

[29–33] Transportul lucrurilor mai grele, ca de pildă stîlpii și tălpile lor, se făcea cu care trase de boi. Sarcina lor nu era de loc ușoară, din cauza consemnelor privind Cortul Mărturiei, atîț de amănuntit amintite.

[34–49] Numărul persoanelor ieșite la acest ultim recensămînt apare prea mare, chiar dacă am socotii împlinită promisiunea de rodnice făcută în Ieș. 23, 25–26. Cifra generală a levîților peste 30 de ani, pe vremea lui David, a fost socotită la 38.000 (cf. 1 Cr. 23, 3).

CAP 5

[2–4] Acest pasaj a fost interpretat ca prezentarea unui Dumnezeu al Vechiului Testament care n-ar cunoaște mila și îndurarea. E vorba aici de păstrarea purității sacramentale a unei comunități porneite spre Țara Făgăduinței. În Lev. 15, scurgerea e descrisă minuțios; se prescrie pentru oprirea ei „o aducere de jertfă”, în orice caz nu alungarea din tabără, de altfel ca și pentru atingerea unui cadavr.

[9–10] Practica prevedea în cazul că cel care a adus paguba supralicitatea darurile, ele să fie sfîntite de preot și înapoiate acestuia, dar pîrga ofrandelor rămînea partea preotului.

[11–31] Judecata divină, frecventă și în evul mediu, are rădăcini mai vechi și era practicată de vecinii lui Israel. În codul Hammurabi se prevede că soțul care are îndoeli în privința fidelității soției sale este dator să-și supună consoarta ordaliei Fluviului (nr. 132). Dacă adulterul femeii era dovedit, după alte surse (Lev. 20, 10; Dan. 13, 41), ea trebuia să fie omorâtă, după Deuteronom (22, 21), lapidată.

„Apa cea amară aducătoare de blestem“, prin similitudinea rădăcinilor ebraice „a fi amar, a fi fatal“, a creat anumite confuzii în traduceri; mai apăr versiunile „apele amare, blestemat“; „apă de învinuire și maledicție“, „ape fatale, blestemat“. GN: „bitteres, fluchbringendes Wasser“, TOB: „L'eau d'amerume qui porte la malédiction“.

Insistența asupra ritualului legat de aflarea vinovăției sau inocenței unei femei se explică prin importanța pe care o avea la iudei unirea prin căsătorie, în urma căreia doi însăși diferenți devineau un singur 'trup', pentru a sluji cît mai bine pe Iahve.

CAP 6

[1-8] Nazireu (ebr. *nāzîr*) înseamnă „separat” și totodată „binecuvântat, sfinții”; cineva care face legământul, făgăduința de a se hărăzi Domnului.

Cel dintâi nazireu amintit este Samson, care își purta părul cu săpte împletituri, semn al puterii spiritului divin, care l-a ajutat să-i învingă pe filistenii.

Profetul Amos (2, 10-11) amintește de asemenea de nazireu ales dintr-o tineră israelită. Se poate vorbi deci în istoria poporului ales de un nazireat harismatic „etern” sau „temporal”. Samson, Samuel (cf. 1 Regi 7, 2-14), victoriu asupra filistenilor, sau Ioan Botezătorul, de ex., s-au hărăzit Domnului pentru întreaga lor viață.

[9-12] Părul este podobă de mare preț a nazireului, „diademă Domnului deasupra capului său” (cf. Ieș. 29, 6). Abundența părului nu înseamnă o renunțare la lume, ci mai degrabă un simbol al puterii și al vitalității, cum se manifestă mitic la Samson.

[13-17] A treia parte a acestui capitol (vv. 13-20) este un ritual care începe printr-un verset cu formula „zōt tōrat”, frecvent utilizată în partea a doua a Torei sacrificiilor și legea curățeniei, drept concluzie a prescripțiilor juridice.

[15] Indicațiile privind oblațiunile și libațiunile sunt mai vagi și, în consecință, probabil anterioare datelor din Nm. 15.

[18-21] Ritualul nazireatului este apropiat de acela al consacrației preoților. Sunt prevăzute trei jertfe împreună cu obișnuințele ofrande. Apropierea cea mai caracteristică este faptul că nazireul ia o parte din jertfa în mînă, cu care participă la „jertfa legănată”, gestul de ridicare în fața altarului.

[22-27] Formula de binecuvântare e redactată într-un limbaj arhaic și într-un stil concis; cu timpul, ea devine mai solemnă sugerând o îndelungată transmisie orală. Anumite variante plasează verbele la viitor, ceea ce le dă o valoare profetică, despre care au scris și Părinții creștinismului.

CAP 7

[1-83] „Siclu” ca monedă grecească a fost desființată de Alexandru cel Mare; era considerată ca o unitate fundamentală în sistemul de măsurători al greutăților. Cintărea 11,5 g și se putea împărti de asemenea în subunități de jumătate, sfert, treime sau pătrime. „Siclu sfînt”, spre deosebire de cel „negustoresc”, era mult mai valoros și putea fi și din aur.

Pentru „jertfa împăcării”, apare în alte versiuni „jertfa de mulțămire”, „jertfa de pace” sau „jertfa mîntuirii” (BB).

Toate căpeteniile seminților lui Israel aduc aceleasi daruri, cu totă importanța lor numerică diferită. Prezentarea darurilor, descrisă la fel, cu aceleasi cuvinte, corespunde stilului vechi oriental de istorisire. Referindu-se la acest pasaj din Biblie, într-un eseu publicat în „Oceanografie”, Mircea Eliade arată că de la o vreme repetarea nu mai plăcisește ci e similară ca o deosebită frumusețe.

[88-89] Dan Constantinescu s-a ocupat de aspectul cabalistic în legătură cu cifrele acestui capitol. El menționează corespondența dintre numărul odoarelor de 3×12 și numărul vitelor aduse pentru arderea de tot, cea mai importantă dintre jertfe: tot de 3×12 . $3 \times 12 = 36$, un număr sacru, reprezentând în esență matricea structurală a universului. Dacă înmulțim pe 36 cu 2 (odoarele și jertfele de animale), obținem cifra 72, reprezentând „forțele” de manifestare ale lui Iahve în lume, împărțite în 9 cete îngerești, de asemenea un număr foarte important, cifra omului perfect, precum Moise, și totodată și a dăruirii, împăcării, iertării venite de sus ($3 + 6 = 9$). Dacă înmulțim pe 72 cu 2, ajungem la 144, la „Ierusalimul ceresc”.

CAP 8

[1-4] Candelabru avea un rol cultic, întreținerea lui fiind rezervată lui Aaron (cf. Ieș. 30, 8; Lev. 24, 3). El este deja un „obiect sacru”, consacrat printr-o onciune și simbolizând prezența continuă a lui Iahve în sfîntul locaș, căci el trebuia să ardă neconținut (cf. Lev. 24, 4). Cu timpul, simbolismul lui se amplifică, el devenind „ochii Domnului care cutreieră tot pământul” (cf. Zah. 4, 10), semnul prezenței lui în Israel.

[7] Riturile purificatoare ale leviților seamănă în prima lor fază cu cele ale curățirii leproșilor, ca mai apoi să amintească ritualul consacrației preoților.

[8-10] Punerea măinilor pe levii sunt însemnatatea transferului unei obligații purtate de întreaga comunitate.

[11] În unele versiuni apare sintagma „dar legănat”, adică darurile ‚legănăte’ înspre și dinspre altar, cu însemnatatea că ele sunt dăruite Domnului iar acesta le dăruiește îndărât preoților.

[12] Punerea măinilor pe capul viților, ca și arderea de tot a unuia dintre ei, este explicată ca reîntărirea Alianței, al cărei semn permanent rămâne inocența lor cu prilejul cultului ‚vițelului de aur’.

[24-26] După reguli mai vechi, serviciul leviților începea cu vîrstă de 30 de ani (cf. 4, v. 3, v. 23, v. 30).

CAP 9

[2] BB: „întru ceasul lui” redă gr. „τὸ πάσκα καθ’ ὥπαν αὐτοῦ”.

[13] Pedeapsa cea mai aspră îl aștepta pe acela care uita să sărbătoarească Paștele: „va peri sufletul acela din norodul lui” (BB), el va fi „numicit” (R-G), „stîrpit” (BIBLIA 1968), „out off” (JP), „ausgetilgt” (HS), „coupé de sa race” (JV), ceea ce ar echivala, în general, cu un fel de ‚excomunicare’, de alungare din sînul poporului ales, adică, pierderea sufletului.

[14] Străinii participă la prăznuirea Paștelui (cf. Ieș. 12, 45/49), cu condiția să fie circumciși (HS, JP).

[15] cf. Ieș. 40, 34-38.

[16] În terminologia medievală: „Nubes tenebrosa et illuminans noctem”.

CAP 10

[2] Marșul cetelor lui Israel era determinat de mișcările „norului”.

[2-9] În *Doina* lui Eminescu se folosește ca instrument de alarmă în fața dușmanului cornul în loc de trîmbiță, într-o gradăție care amintește pe cea din *Vechiul Testament*: „Tu te-nalță din mormânt / Să te-aud din corn sunînd / și Moldova adunînd, / De-i sună din corn o dată, / Ai să-aduni Moldova toată, / De-i sună de două ori, / Îți vin codri-n ajutor, / De-i sună a treia oară / Toți dușmanii or să piără / Din hotără în hotără, / Îndrăgi-i-ar ciorile / și spînzurătorile!“ Motivarea actului războinic este aceeași în *Doina* lui Eminescu și în *Numerii*: „Scoală-te, Doamne, și să se risipească vrăjinașii tăi și să fugă de la fața ta cei ce te urăsc pe tine!“ (Nm. 10, 35) Pronia este invocată de ambele texte în apărarea neamului asuprit: „Doar s-a-ndură Dumnezeu, / Ca să-ți mîntui neamul tău!“ (*Doina*), „Înțorce-te, Doamne, la miile și zecile de mii ale lui Israel!“ (Nm. 10, 36).

[5] IER: „Prolixior atque concisus clangor”.

[8] Numai preoții au dreptul să sună din trîmbiță și ei au fost aceia care au sunat cînd zidurile Ierihonului s-au năruit. În Apoc. Sf. Ioan, preoții sunt înlocuți cu îngerii sunînd din săpte trîmbițe. Autorii creștini văd în cele două instrumente de argint Vechiul și Noul Testament.

[9] În general, cornul e folosit ca instrument de alarmă; funcția trîmbițelor aici e multiplexă, ele servesc și ca „pomenire înaintea Dumnezeului vostru” (BB).

[35] Cf. Ps. 67,1: „Să se scoale Dumnezeu și să se risipească vrăjinașii lui...“.

CAP 11

[3] Tabeera pare să însemne „loc de pășune“, dar e legat de o rădăcină asemănătoare cu semnificația „a arde“.

[5] În Egipt, peștele uscat era cel mai ieftin aliment, mai ieftin decât pâinea.

[7] „Bdeliu“ este rășina gălbuie, transparentă, aducând cu cristalul, un unui arbore ce crește în Arabia de sud.

[16-17] Această instituție a „bătrinilor“ este amintită și la mediani și la alte popoare vecine, ca de ex. la hitiți, fenicieni, egipteni.

CAP 12

[1] Sefora, soția lui Moise, după BB „muiere harapcă“ (cf. Ieș. 2, 21; Avac. 3, 7), era o madianită; faptul că a fost numită etiopeancă, după versiunile din ebraică „kușită“, poate fi interpretat ca o batjocură la adresa ei.

[2] În Ies. 15,20 se arată că Mariam avea darul profetiei.

[3] VL: „lenis valde“, IER.: „mitissimus“.

[8] „Si slava Domnului au văzut“ (BB) arată preponderența lui Moise față de ceilalți profetii.

[11-12] Unii exegeti presupun ca in forma primitiva a textului, corectata ulterior de scribii sacerdotali, a fost si Aaron pedepsit.

CAP 13

[4-15] Seminția lui Levi nu este amintită, fiindcă leviții n-au fost îngăduiți să participe la cucerirea Canaanului și nici la împărțirea lui.

[16] Osia/Iosua – de fapt amândouă numele au aceeași semnificație, provenind din aceeași rădăcină ebraică: „Domnul dăruiește mîntuire“.

[32] Verbul „mistuire“, „mănîncă“ (BB), „devoră“ poate duce la confuzie. După Lev. 26, 16–26, pericolul vine prin mulțimea animalelor sălbaticice. Fericitul Augustin comentează starea de spirit a cercetășilor prin: „et postulerunt pavorem terrae“.

CAP 14

[4-5] Această cădere „preste față“ (BB) e comentată de Calvin ca un model de smerenie care se petrece în fața întregii comunități și doar să aduc roade.

[9] IER.: „recessit ab eis omne praesidium“; Fer. Augustin. „abcessit enim tempus ab eis“; FRANKF., LXX.: „ἀφέστηκε γάρ δικαιός ἀπ' αὐτῶν“.

[21-23] Spațiul arid, secătuit, inospitalier, într-un cuvînt pustiu, conceput ca metaforă a încercării credinței, a obstacolului în calea atingerii idealului, a exercitat o adeverată fascinație literară. Modelul este biblic și se ivește într-o realitate istorică și geografică dată: greutățile întâmpinate de evrei, nevoi să străbată desertul, pentru a ajunge în Tara Făgăduinței. Pustiul îi înlătură pe cei nedemni de această răspălată dumnezeiască, pe cei incapabili de purificare prin jertfă, învinși de propriile lor slăbiciuni, de neîncredere și apostazie, de pretenții nemăsurate și orgolioase. Nemulțumiți, temerarii, marii creatori, poeții în special visează mereu, întocmai ca „çmirul lui Macedonski din *Noapte de decembrie*, la o „nălucă sublimă“, „cetatea de vise“ de care și separă „pustiul“, în accepția metaforică arătată. Capodopera creației lirice macedonskiene, construită pe această metaforă esențială, a pustiului ca poartă spre tărimul rîvnit, arată clar înrudirea, dacă n-am admite o influență directă, cum nu este deloc exclus, cu sursa biblică *Ieșirea*.

și *Numerii*: „*Și el e emirul, și toate le are... / E înăr, e farmec, e trăsnet, e zeu, / Dar zilnic se simte furat de-o visare... / Spre Meka se duce cu gîndul mereu, / Și-n față dorinței - ce este - dispără - / Iar el e emirul, și toate le are. // Spre Meka-l răpește credința-voință, / Cetatea preașfintă îl cheamă în ea, / Îi cere simțirea, îi cere ființă, / Îi vrea frumusețea - tot sufletul-i vrea - / Din tâpli pînă-n creștet îi cere ființă. // Dar Meka e-n zarea de flacări - departe - / De ea o pustie imensă-l desparte, / Și prada pustiei căi oameni nu cad? / Pustia e-o mare aprinsă de soare, / Nici cîntec de paseri, nici pomi, nici izvoare - / Și dulce e viața în rozul Bagdad“ (*Opere II*, ed. Marino, 1966, p. 162-163). Descrierea „pustiei“, corespondentă cu cea biblică în poezia lui Macedonski, prin suferințele și numărul victimelor pe care le face, este unică în literatura română, prin intensitatea efectelor și multimea detaliilor fiziologice: „E-aprins chiar pămîntul hrănît cu dogoare, / Iar ochii se uită zadarnic, cît pot - / Tot roșu de sănge zăresc peste tot / Sub aeru-n flacări al lungilor zile. // Și foamea se face mai mare - mai mare, / Și, zilnic, tot cerul s-aprindă mai tare... / Bat tîmpurile... - ochii sunt demoni cumpliți... / Cutremur e setea, ș-a foamei simțire / E șarpe, ducindu-și a ei zvîrcolire / În pîntec, în sănge, în nervii-ndîrjiti... / Bat tîmpurile... - ochii sunt demoni cumpliți“ (p. 165). Reperele geografice, Bagdadul ca punct de plecare și Meka, numele sacru, pe care se apasă, ca punct de sosire, ne îndepărtează de sursa biblică. Adrian Marino amintește, folosindu-se de *Jurnalul* lui Tudor Vianu, de o sursă persană: *Gulistan* de Saadi (*op. cit.*, p. 361). Folosindu-se de acest prilej, nouă editor și interpret al vieții și operei lui Macedonski amendează substanțial opinia strălucitului său predecesor, pe care o reduce la câteva „analogii mai mult de ordin epic“, centrul de greutate fiind dat de deosebirii, pe care le găsește „esențiale“. „În timp ce povestea persană [Hangiul șugubă] de Saadi este de fapt o fabulă, pe tema mîndriei pedepsite, *Noapte de decemvrie* capătă la Macedonski cu totul alte proporții. Ea simbolizează drama geniului, într-o evocare de mari incandescențe, reprezentativă pentru întreaga concepție a poetului și, poate, și mai mult, pentru drama propriei sale existențe, fascinată de vis, himeră și ideal, irealizabilă ca orice absolut, cum de altfel și mărturisește la sfîrșitul vieții.“ De fapt Macedonski a fost mereu obsedat de imaginea lui Moise, figură dominantă a *Vechiului Testament*, eroul exceptionál, în contact permanent cu cerul, dar mereu contestat, tocmai de aceea, de cei apropiati lui. Moise încarnează, prin aceasta, destinul singular al geniului, despre care vorbise și Eminescu, figurîndu-l altfel.*

O călătorie către un ideal greu de atins, realizată cu elementele figurative care nu sunt numai ale „pustiului”, oferă și Dan Laurențiu în poezia *La Nisa!*, din volumul *Călătoria de seardă*, Editura pentru Literatură, 1969: „fără sfîrșit va fi drumul salvării / vai cerul rănit de luminile răului // la Nisa la Nisa eu sunt delirul / poduri de aur hohot de rîs și lumini întuneric / voi părăsi acest oraș ingrat în amurg // sunt obosit am căzut lîngă voi / ochii mei aduc cerul cu îngerii vine și noaptea / în inimile noastre zilele își acoperă fața, amar e plânsul acesta“. Un drum al dezastrelor împiedică intrarea în „cetatea visată“ ca și în poezia lui Macedonski: „departe la Nisa plânsul pustiul“. În viziunea sceptică, deosebită de cea biblică, a unor poeți moderni, drumul rămîne o inexorabilă, permanentă și fascinantă aspirație a sufletului omenesc, angajat mereu într-o confruntare inegală cu „pustiul“ biblic, spre o intangibilă Țară a Făgăduinței.

[26-38] Reprezintă un paralelism, dar ele sunt luate în spiritul unei relatările sacerdontale pentru care Israel este o comunitate recenzată, cu obligații stricte. Verdictul divin adaugă amănunte noi ca, de pildă, poziția lui Caleb și Iosua, îspășirea păcatelor părinților prin copiii lor care vor rătași 40 de ani în pustie: VL: „erunt vagi în deserto annis quadraginta“.

BB: „Iară fiii voştri vor fi păscind în pustiu“, după LXX, denotă Iahve a avut totuşi grijă de ei şi le-a dat posibilitatea să fie „şistori“, nu numai nişte „rătăcitori“, lipsiţi totalmente de siguranţă ei de măine. Cf., totuşi, mai sus, p. 12, **6.7.2.**

[45] Horma, o localitate la granița de sud-est a Canaanului, se numea înainte Sefat și a primit de la israeliți acest nume însemnând „surghiu“.

CAP 15

[17–21] Conform tradiției, israeliții trebuiau să ofere „pîrga“ din tot ce li se dăruise, din toate animalele și fructele, chiar din prada de război, ceea ce era mai de preț. I se jertfea primul snop la începutul recoltei.

[28] Greșeala făcută cu îndărătnicie, voluntar, e tradusă în mai multe versiuni; „in manu superbie“, ca și în greacă, respectiv BB: „mînă de trufie“; este o sintagmă orientală veche: „cu mîna ridicată“.

[32–36] Sabatul este un semn al Alianței, sanctificat de Creator și deosebit de cinstit de către fiili lui Israel.

[37–41] Ciucuri de pe vestimente. Acestui vechi obicei, redactorul sacerdotal îl adaugă o semnificație și o valoare nouă: ei sunt semne ale înțintuirii, asigură sfîrșenia și reamintesc eliberarea din Egipt și Legământul.

CAP 16

[1–36] Capitolul acesta, după FRANKF. și BB., are 50 de versete. În alte versiuni, ca și în R–G, se termină cu v. 36. Traducerile românești, în general, urmează BB.

[3] Exemplul acesta clasic, cu sclavi eliberați care se gîndesc cu nostalgie la timpul robiei lor, se repetă în istorie pînă în zilele noastre.

[22] Formula din LXX s-a păstrat în mai multe rugăciuni din ritualul ortodox.

[30] VL: „autem novam rem fecerit dominus“, IER.: „in visione ostendet dominus“.

„Împărația morții“, GN: „Totenwelt“, TOB: „séjour de la mort“.

CAP 17

[1] Cuvîntul ebr. „match“ înseamnă în același timp, ‚toiag‘, bîță și ‚vlăstar‘.

[8] Cu excepția GG, versiunile românești, ca de ex. BB (după FRANKF.), adaugă aici și pe Aaron. De altfel, ca și Nm. 16, 19–22, preponderența sacerdoților aaroni este subliniată cu limpezime.

„Rodise migdale“ ca și VL: „in amygdalas deformati sunt“, FRANKF. folosește „καρφός“, de aceea BB traduce „nucă“, ceea ce nu mai apare în niciuna din versiunile românești.

CAP 18

[7] De cînd este pomenit în istorie, preotul a trăit din ce îi aducea altarul și, deși aceste venituri, în decursul timpurilor, au suferit fluctuații, ele au fost suficiente pentru a îndestula și familia sacerdotului. Deseori ele au fost un motiv de invidie și revoltă a mulțimii ce trebuia să muncească din greu pentru necesitățile domestice. Iahve reamintește poporului său că demnitatea de preot nu este deloc ușoară, că e legată de responsabilități solemnă și aceasta îi privește și pe leviți.

Spatiul îndărătul vălului (draperiei, perdelei) reprezenta sfînta sfintelor unde numai marele preot putea să pătrundă.

Versetul a dat prilej la diferite interpretări cu întrebarea dacă Domnul acordă sacerdoțului „ca un dar“ sau „în dar“; IER. omite chiar cuvîntul „dar“.

[12] Dt. 18,4 mai reclamă pentru preoți și prima tunsură a oilor.

[19] Cf. Lv. 2, 13. Ofranda sării subliniază faptul că Alianța este vesnică, pentru că, spre deosebire de aluat, sarea conservă și purifică (cf. 4 Regi 2, 21).

[26] Zeciuiala plătită leviților nu le rămînea în întregime, pentru că o parte din această sumă, „zeciuiala zeciuiei“, trebuia transmisă preoților, adevărații reprezentanți ai Sanctuarului.

CAP 19

[2] Orice animal folosit pentru un ritual religios în antichitate trebuia să nu fi fost întrebuințat la vreo muncă. VL: „nec portaverit jugum“, BB: „nu s-a pus preste ea jug“.

Junca trebuia să fie de culoare roșie, deoarece roșul este culoarea singelui și, în consecință, a vieții.

[6] Isopului i se atribuia putere purificatoare (cf. Ps. 50, 9). În acest fel se încheia, în mod obișnuit, și ritualul curățirii în caz de lepră (cf. Lv. 14, 4–6).

[13] Stîrpit – „peribit ex Israel“ (VL).

CAP 20

[1–11] Primul fragment al capitolului repetă Ieș. 17, 1–17, la care se adaugă pasajul pedepsirii lui Moise și Aaron.

[1] Tradiția sacerdotală nu permite fixarea datei decesului lui Mariam; alte surse propun anul 40 al exodului. Mormântul ei a fost localizat la Tell Qataf.

[8] Toiagul miraculos a lui Aaron era depus înaintea chivotului legii. Cît privește pe cel al lui Moise, nu se menționează unde se află.

[14] Israel și Edom erau popoare înrudite, deoarece patriarhii lor erau fiu lui Isaac, Iacob și Esau. Între cele două popoare au existat întotdeauna relații încordate; îndeobște Edonul nutrea o ură implacabilă față de Israel, fapt care i-a atras blestemele lui Isaia (21, 11), Ieremia (49, 7) și ale altor profeti.

[17] „calea împăratească“ – „große Straße“ (GN), „la route royale“ (TOB), era un drum larg, cu un fundament solid de piatră, bine consolidat și deci rezistent la intemperiile, făcut mai ales pentru deplasarea trupelor.

[24] „o să se întoarcă la strămoșii lui“ – această formulă în versiunea „să fie adăugat poporului său“ (VL: „ad populos suos“) exprimă credința supraviețuirii după moarte, cînd decedatul se reînființează, pe celălalt tărîm, cu rușele și apropiații săi.

CAP 21

[6] Acești șerpi sunt calificați în chip deosebit în diferitele traduceri: „arzători“, „înaripați“, „uciigători“, „cruzi“. „Sarah“ este numele comun pentru șarpe, dar după Dt. 8, 15 „serpii saraph“ trebuie să fi fost o specie deosebită de șerpi, o spaimă a pustiei, cu mușcătură grabnică uciigătoare. Șarpele care, în templele egiptene, împodobeau fruntea zeiței Isis, era considerat ca un simbol al vieții.

[14] „Cartea războaielor Domnului“ este menționată numai aici în Biblie. Era probabil o colecție de cîntece populare.

[17–18] Acest fragment dintr-o poezie populară e tipic pentru regiunea de acolo. Asemenea stihuri se mai cintă și astăzi în jurul fintinilor abundente, adevărată binecuvîntare în pustie.

[22] BB: „cu cuvinte de pace“.

CAP 22

[1] Cap. 22 inaugurează partea finală a cărții și de aici încolo vom afla un conglomerat de legi, regulamente și istorisiri formulate în timpul șederii israeliților în Moab.

Dintre acestea din urmă se remarcă, fără îndoială, istoria lui Valaam, cu asina sa „grăitoare“.

[2] Referințe despre Balac, mai cu seamă în privința delegației trimise la Valaam, se găsesc și în Dt. 23, 5, Iosua 24, 9 și Jud. 11, 25.

[5-7] După tradiția iudaică, Valaam acceptă în cele din urmă invitația lui Balac, dar pare-se din vanitate și cupiditate, fără să înțeleagă mai profund interdicția divină. Faptul de a aduce daruri devinților era un obicei răspândit în vremea aceea. Si israeliții îl practicau (cf. 1 Regi 9, 7), dar, dacă era vorba de un mag „străin”, foloseau un cuvânt disprejuritor.

[22] V. surprinde contraricind v. 20, cind Domnul a poruncit lui Valaam să meargă cu trimișii lui Balac. Eventual ar trebui completat în sensul Dt. 23, 5; Iosua 24, 10.

[28] Faptul că animalele pot vorbi era un lucru acceptat de israeliți și ei credeau că, înainte de cădere, oamenii și animalele vorbeau aceeași limbă. Cf. 2 Petru 2, 16: „Dobitoctul fără grai, pe care era călare, grăind cu glas omenesc, a opri nebunia“.

[32] BB: „pentru că nu iaste calea ta direcță înaintea mea“; IER.: „quia perversa est via tua, mihiique contraria“.

[38] Heinrich Schneider afirmă că Valaam insinuează aici o hotărîre şovâielnică de a rosti numai cuvântul Domnului (HS 406), ceea ce s-ar putea înțelege și din BB: „acum puteamnic voi fi a grăi ceva?“.

CAP 23

[1] Jertfele obișnuite la devinii orientali înainte de pronunțarea unui ‚mâsal’ și care, uneori, erau întovărășite de un ritual foarte complicat și repetat de 8 ori, de data asta se aduce pe 7 altare, ceea ce, după importanța acestei cifre, presupune că aici e vorba de un ritual neobișnuit, de la care se aşteaptă intensificarea forțelor magice ale devinului.

[7] „Dintre râuri“ = Mesopotamia.

[8] VL: „Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? Qua ratione detester, quem Dominum non detestatur?“.

[13-14] VL: „Unde partem Israhelis videas, et totum videre non possis“. Versiunile românești traduc în general în același sens.

[21-22] Unicornul apare numai în unele mss. grecești, ca de ex. FRANKF., în care e singurul element de comparație, cf. BB: „Slava celui-cu-un-cornu al lui“.

CAP 24

[4] VL: „Qui cadit, et sic aberiuntur oculi ejus“; BB, după FRANKF.: „care vederea lui Dumnezeu au văzut în somn“.

[6] Sabur = aloe.

[15-17] Proorocia lui Valaam e înfățișată la Voroneț pe peretele de miazăzi, la dreapta lui Iesei care doarme.

[17] În vechiul Orient, „steaua“ este semnul unui zeu și, în consecință, al unui rege divinizat. Fiii lui Set erau, de fapt, niște triburi beduine, după care profetul trece în revistă adversarii lui Israel de la marginile Canaanului. Într-un document găsit la Ierihon, în 1947, atât Moabul cât și Edomul sănt numiți „fii ai întunericului“, care, evident, trebuiau să își sprijini.

[21] Numele fiului lui Adam, Cain, face parte dintr-un joc de cuvinte în ebr.: „ken“ (cuib) și „Cain“.

[23] După un alt ms.: „pentru cei ce vin de la miază-noapte“.

[24] În alte versiuni, în loc de „corăbii“, se folosește „cete“.

CAP 25

[2-3] E de remarcat paralelismul ce se poate stabili între evenimentele de la Sinai, cind, după ce Moise a dat legea, israeliții au ridicat vițelul de aur, și momentul profețiilor pozitive ale lui Valaam, după care a urmat subjugarea față de cultul lui Baal, cel adorat pe muntele Peor.

[4] VL: „Et suspende eos contra solem“.

[6] Cozbi, descendenta dintr-o familie de nobili, urma să devină hetairă ‚sacră’ tocmai în cortul Mărturiei, pîngăndu-l astfel (cf. 3 Regi 14, 25; 15, 12).

[7-8] Fapta lui Finees a suscitat un complex de situații și întîmplări miraculoase, printre care aceea că trupurile victimelor, străpuse de lance, au fost purtate împreună pe umărul răzbunătorului de-a lungul întregului cîmp. Scena aceasta, pictată într-o catacombă la Roma, a fost regăsită recent.

Locul unde cei doi au fost uciși înseamnă, în original, „nișă boltită“, probabil destinată prostituției sacre. BB: „cuporii“, GG: „în cămară cea pentru femei“, BJ, TOB: „alcôve“, GN: „innerster Raum des Zeltes“, HS: „Frauenraum seines Zeltes“; VL propune înțelesul de ‚lupanar’, versiunile engleze acela de ‚cort’.

[17-18] Detalii mai precise în cap. 31.

CAP 26

[1-4] Între prima numărătoare relatată la începutul cărții, făcută în pustiul Sinai, și cea de-a doua, din cîmpia Moabului, s-au scurs patruzeci de ani.

[5-51] Din al doilea recensămînt, reiese că majoritatea seminților au crescut la număr în decursul peregrinărilor spre Canaan; cinci înregistreză o scădere: Ruben, Gad, Efraim, Neftali și Simeon. Totuși, diferența totală dintre 603.550 și 601.730 poate fi considerată insignifiantă.

În versiunea grecească, se dau cifre diferite, ca de ex. Gad: 44.500 în loc de 40.500.

Cu titlu de curiozitate prezentăm observațiile lui Dan Constantinescu, preocupat de calculul cabalistic. Evident că cifrele au fost rotunjite de scribii sacerdotali. Ca regulă generală, D. C. efectuează acest calcul prin înmulțirea cifrelor unei sume, apoi se adună rezultatul pînă ce se ajunge la o singură cifră. De ex.: $726 = 7 \times 2 \times 6 = 84 = 8 + 4 = 12 = 1 + 2 = 3$.

Astfel avem:

Ruben = $43.730 = 4 \times 3 \times 7 \times 3 = 252 = 2 + 5 + 2 = 9$;

Simeon = $22.200 = 2 \times 2 \times 2 = 8$;

Gad = $40.500 = 4 \times 5 = 20 = 2 + 0 = 2$;

Iuda = $76.500 = 7 \times 6 \times 5 = 210 = 2 + 1 = 3$;

Isahar = $64.300 = 6 \times 4 \times 3 = 72 = 7 + 2 = 9$;

Zabulon = $60.500 = 6 \times 5 = 30 = 3 + 0 = 3$;

Manase = $52.700 = 5 \times 2 \times 7 = 70 = 7 + 0 = 7$;

Efraim = $32.500 = 3 \times 2 \times 5 = 30 = 3 + 0 = 3$;

Veniamin = $45.600 = 4 \times 5 \times 6 = 120 = 1 + 2 = 3$;

Dan = $64.400 = 6 \times 4 \times 4 = 96 = 9 + 6 = 15 = 1 + 5 = 6$;

Asher = $53.400 = 5 \times 3 \times 4 = 60 = 6 + 0 = 6$;

Neftali = $45.400 = 4 \times 5 \times 4 = 80 = 8 + 0 = 8$;

Suma totală = $601.730 = 6 \times 7 \times 3 = 126 = 1 + 2 + 6 = 9$;

9 ca rezultantă cabalistică finală (care apare și la Ruben și la Isahar, cît și 3, submultiplul său de 4 ori; aici se mai adaugă și corelativul 6, de unde derivă hexametrul ‚Stelei lui David’, de 2 ori) este o cifră pozitivă prin excelență, simbol al purității, al vieții eterne, cifra exprimînd iubirea și milostenia Domnului, unde creațiunea și creatorul se unesc într-o unitate indestructibilă; este cifra omului desăvîrșit, deopotrivă cifra caracteristică a lui Mesia, Domnul celor 3 lumi (3 × 3).

Faptul că seminția lui Simeon, din care făcea parte Zimri, este marcată de cifra 8, o cifră foarte ‚primejdioasă’ cabalistic, legată de putere în sens negativ, magie, luxurie, forțe oculte, care duce lesne la prăbușire pe cei ce se manifestă sub semnul ei, cum s-a întîmplat cu adepgii lui Baal-Peor, ar fi o indicație că simeoniții au fost mai seduși de cultul acestui zeu nefast decît alte seminții.

CAP 27

[1-11] Codul succesoral iudaic nu includea nici un drept de moștenire pentru fete, proprietatea tatălui mort fiind împărțită între fiile săi, cel mai vîrstnic primind de două ori mai mult (cf. Dt. 21, 15-17).

[3] Păcatul lui Salfaad era considerat minor, pentru că el, împreună cu ceilalți, nu s-a răzvrătit pe față, precum Core, ci numai a „murmurat”.

[16] „Doamne, Dumnezeul duhurilor...“, cf. 16, 22.

[19-23] Din acest ritual al investituirii înțelegem că numai Moise, ca „prieten al Domnului“ (cf. Ieș, 33, 11), avea harul să vorbească de-a dreptul cu Dumnezeu, urmașii lui însă, de regulă, numai prin ‚semne cerești’ sau prin sorți: consultarea oracolelor divine, Urim și Tummim, niște obiecte sacrale, probabil bătăioare sau zaruri.

CAP 28

[1] Cap. acesta, cît și cel următor, reglementează cultul public. Calendarele sărbătorilor liturgice au fost alcătuite în decursul timpurilor în versiuni diferite; rămân menționate cele trei sărbători ale pribegiei: sărbătoarea azimelor, a săptămînilor și a recoltelor la revenirea anului.

[17] „Sărbătoarea Azimelor“ nu trebuie confundată prin ceremonial cu sărbătoarea Paștelor, care începe în 14 ale lunii, seara, și continuă pînă în 15 ale lunii, tot seara. Redactorul Nm. reia tradiția textelor vechi și, prin retușurile sale (suprimarea „azimelor“), pare a unifica cele două sărbători conform practicii timpului său. Dar, dacă cele două sărbători s-au păstrat cu nume distincte, înseamnă că ceremonialul lor specific nu se oficia în aceeași zi (cf. HS, p. 421; JV, p. 334, 335).

[26] Din vremurile vechi, nomazi au adus ca dar Domnului primii născuți din turme și curind obiceiul acesta s-a legat de ofranda mielului pascal. Stabilită în Canaan, iudeii au început să vină la Templu cu pîrgha roadelor lor, fără să se precizeze ziua când se făcea aceasta (cf. Ieș, 23, 19; Dt. 26, 1-11). Sărbătoarea recoltei și a culesului viilor, de care erau legate darurile aduse la sanctuar, se celebră cu bucurie exultantă și cu abundență de consum de alimente și vin. Numele „Sărbătoarea Săptămînilor“, care se găsește în cele mai vechi coduri, pare să provină din asemănarea termenilor ebr. pentru ‚belșug’ și ‚săptămînă’. Cf. ST. L. LV., p. 33, IV.2.1.103.

CAP 29

[1-6] Sensul exact ar fi „sărbătoarea Aclamației“, cînd se dă importanță primordială sunetului, unul din elementele ritului, descrise în Lv. 23, 23-25, pe lîngă odihnă și jertfă. La origine, pare să fie o veche sărbătoare militară, care a devenit o aclamație liturgică, „aclamația regală“, adresată lui Iahve, suveran al lui Israel.

[12-39] „Sărbătoarea recoltelor“, la început, devine destul de curind „Sărbătoarea corturilor“ sau a „colibelor“, prin faptul că iudeii locuiau în colibe șapte zile de-a rîndul, ca să-și amintească de bunăvoiețea lui Iahve care i-a scos la libertate, în Canaan, și de călătoria lor cînd au fost nevoiți să se adăpostească în condiții precare în pustietate.

În privința reducerii numărului animalelor sacrificiate, există tot felul de interpretări. Unii exigează văd o legătură între numărul zilelor sărbătorii și cifra sacră 7.

CAP 30

[1-17] În societatea iudaică a VT, situația femeii se caracterizează prin tutela, exercitată totuși în anumite limite bine stabilite, a bărbatului, tată sau soț. Doar văduvele sau femeile repudiate se bucurau de o anumită capacitate juridică.

CAP 31

[1] Relațiile între iudei și madianiți n-au fost totdeauna rele. Astfel, Moise, refugiat în Egipt, s-a stabilit în Madian, unde s-a

căsătorit cu fiica unui preot. Războiul acesta n-a fost propriu-zis un act strategic prealabil pentru cucerirea Canaanului, ci un ‚război sfînt’, determinat de blasfemia adusă Domnului prin cele întîmpilate în legătură cu Baal-Peor.

[14] Spre deosebire de majoritatea textelor care optează pentru ‚s-a mînat’, BB preferă „să scîrbi“.

[16] IER.: „Ad suggestionem Balaam“.

[25-30] Regula de a împărți prada între războinici și cei rămași acasă apare deseoară în VT, de ex. la hotărârea lui Iosua (Ios. 22, 8) sau a lui David (1 Regi 30, 24).

[30-47] Cifrele indicate aici par exagerate și nu este exclusă, ca și în cazul relatării rezultatelor celor două recensăminte, intervenția scribitorilor sacerdotali pentru a transmite mesaje cifrate inițiaților. Continuând supozitia sale cabalistice, Dan Constantinescu arată că, „adunînd cifra asinilor din v. 34 cu cea dată în v. 39, se ajunge de 12 ori la cifra sacră prin excelență, 9, numărul ‚slujbei către Iahve’, a ierarhiei, a bunătății Domnului, a reconcilierei și mîntuirii prin El“.

El mai remarcă: „darul către Domnul, cifra 72 (v. 38), reprezintă în Cabală numărul îngerilor, eșalonată în 9 cete ierarhice, prin care Supremul își exercită puterea în lume“.

[52] Dania militarilor ar fi fost de aproximativ 167 kg.

CAP 32

[1] Iazar se află în ținutul amoreilor, iar Galaad cuprinde regiunea muntoasă din Transiordanie, renumită din vechime prin pădurile sale unde creșteau multe soiuri de plante medicinale și unde erau locuri de păsunat foate cătăute.

[26-29] Ion Caraion cuprinde această denumire muzicală în titlul volumului de melancolii erotice – dar nu numai – *Frunzele în Galaad*, Editura Dacia, Cluj, 1973: „Privea cu străveziu-i obraz / fintăna, îndepărtat – / frunzele-n Galaad / cum cad... cum cad... / glaciale, cum cad... (Pereche, ciclul *Tîrzii în Țara vînturilor*). Galaad este țara imaginară a celor rătăciți în pustiul simțurilor. Poetul vorbește adesea de „pustiul“ care se face „mai pustiu“ (*Navigații*) și chiar de „pustiurile universului“, în poezia *Mitologie*, în acest Galaad care devine un simbol oniric al neantului și al dezagregării.

[38] La Nebo a fost înmormântat Moise.

CAP 33

[1-49] Itinerarul israelit arată ca un rezumat din Ieș. și Dt., dar multe nume sunt noi și provin, desigur, din alte documente. Numărul total al popasurilor este 40, cînd și al anilor de rătăcire. Ori cifra 4, la care se reduce cabalistic 40, este simbolul numeric al pămîntului, al limitării temporal-spațiale, al vieții terestre, cifra de unde alunecarea spre păcat este mai lesnicioasă.

[3] „Sub privegherea Domnului“ redă versiunea des folosită, „cu mîna ridicată“, ceea ce înseamnă „sub apărarea mîinii Domnului“.

[8-9] BB traduce „Mara“ prin „amărăciuni“, după LXX.

CAP 34

[1-29] Teritoriul este mai extins decât suprafața pe care iudeii, chiar pe vremea lui David sau Solomon, o puteau poseda.

[4] „Acravim“ – BB: „suirea Acravim“, BJ: „la montée des scorpions“, GN: „Skorpionensteige“, VL: „per ascensum scorpionis“.

[5] „Valea Egiptului“ este de fapt un fluviu.

CAP 35

[3-5] Textele maz. concep cetatea în mijlocul unui pătrat cu latura de 2000 de coti, pe cind LXX are în vedere un cerc cu raza de 2000 coti. Nu se poate vorbi, propriu-zis, de 'posesiuni' exclusive ale levitilor, cetățile primite de ei fiind locuite și de către alții. Iar în ce privește locurile de păsunat, legiuitorul se ferește să vorbească de proprietate sau parte de moștenire.

[11-14] Unii exegeti, de pildă Cazelles, sugerează că evreii n-au făcut altceva decât să mențină dreptul de azil preexistent în sanctuarele canaanene. Acest drept este extins pe suprafața unui întreg oraș.

[16-21] Obiceiul acesta, în uz și la alte popoare, constituie regimul de 'răzbunare individuală', care a dăinuit pînă la arabi moderni. Vechiul drept iudaic, păstrat în „Cartea Legămintului”, păstrează principiul omorîrii oricărui ucigaș, dar distinge asasinatul caracterizat prin urmărire (sâdâh), violenie (armah) și răutate (zîd) de ucidere accidentală, nepremeditată. Numai în acest al doilea caz se putea afla un „loc de refugiu” (mâqôm) pentru salvarea lui.

[25] Titlul de 'mare preot' este aici, în legea azilului, folosit prima oară în Pentateuh.

CAP 36

[1] În unele versiuni, în rîndul conducătorilor la care se face apel, apare și Eleazar preotul.

[3-4] Sfîntirea anului 50, „Legea Jubileului”, consimnată în Lv. 25, 8-34, prevedea restaurarea dreptului de proprietate original, căci proprietatea funciară era considerată inalienabilă.

[7] IER și VT formulează la fel sfîrșitul v.: „Omnes enim viri ducent uxores de tribu et cognatione sua”.

[8-9] Cererea neamului lui Manase a fost generalizată ca lege pentru toate semințile. După Tob. 6, 11-13, nerrespectarea acestei legi era pedepsită cu moartea.

[13] Narațiunea evenimentelor istorice care urmează e continuată în Cartea a cincea; peregrinarea fiilor lui Israel din Egipt în Pămîntul Făgăduinței se încheie majestuos cu relatarea binecuvîntării lui Moise și a morții sale (Dt. 32, 48; 34, 9).